

Karel Lukáš se ptá jubilanta prof. MUDr. Václava Mandyse, CSc., kterému bylo šedesát let

S Václavem Mandysem mě seznámil doc. Jaroslav Šetka CSc., který přecházel vybudovat krajskou gastroenterologii a já jsem jej střídal na místě gastroenterologického ordináře na II. interní klinice. Zasloučoval mě do problémů a vztahů a když jsme došli na patologii, řekl: „Tam je dobrej ten Mandys“. S Václavem jsme se pracovně sblížili a spolupracovali.

Václav Mandys se narodil 18. 4. 1951 v Hradci Králové. V letech 1969 - 1975 studoval směr terapeutický na Fakultě všeobecného lékařství v Praze. Promoval v roce 1975. V letech 1976 - 1982 byl externím vědeckým aspirantem v Hlavově I. patologicko-anatomickém ústavu FVL UK Praha. I. atestaci v oboru patologie vykonal v roce 1979. Kandidátskou disertační práci (CSc.) obhájil v roce 1982, v téže roce složil II. atestaci v oboru patologie. V období 1983-1988 byl zástupcem přednosta v Hlavově I. patologicko-anatomickém ústavu FVL UK Praha. Byl zde i jako docent v letech 1992-1999. V Ústavu experimentální medicíny AVČR Praha působil jako vědecký pracovník v letech 1988-2001. Pověřen vedením Hlavova ústavu byl do roku 2000. V roce 2001 se stal přednostou Ústavu patologie 3. LF UK a FNKV Praha, který vede dosud. Habilitace na 1. LF UK Praha proběhla v roce 1992. Profesorem pro obor patologie na Univerzitě Karlově na 3. lékařské fakultě byl v roce 2002.

Profesor Václav Mandys je zapojen v mnoha odborných organizacích, které zde uvádím: Společnost českých patologů (místopředseda výboru), Czech Branch of the International Academy of Pathology (člen výboru), Česká onkologická společnost, Česká gastroenterologická společnost (předseda revizní komise při výboru ČGS), Evropská společnost tkáňových kultur (ETCS) (reprezentant České republiky v ETCS), European Society of Pathology, The New York Academy of Sciences, European Association of Pathology Chairs and Residency Program Directors. Profesor Mandys je členem redakční rady časopisu Česká a slovenská patologie.

Otázka 1: Existuje podnět, který Tě ovlivnil ve výběru studia medicíny?

Jeden hlavní podnět neexistuje, byla to spíše souhra náhod a okolností. Začneme-li od Adama, mohu konstatovat, že již od dětství jsem se poněkud více než mí spolužáci zajímal o přírodu, především o život zvířat. Tento zájem jsem nejspíše podědil po mém dědovi – otci mé matky, který své dětství prožil v hájovně a k lesu a k přírodě měl i v dospělosti velmi vřelý vztah. A taky mě již od dětství zajímalo, jak věci vypadají uvnitř a jak fungují. Můj zájem o přírodu a biologii trval i po dobu středoškolských studií, amatérsky jsem se věnoval především entomologii. Docela úspěšně jsem se účastnil i několika biologických olympiád. Ještě půl roku před podáním přihlášky na vysokou školu jsem byl rozhodnut, že půjdu studovat nějakou oblast entomologie. Pak mě ale začal přesvědčovat můj otec, který jako elektroinženýr občas opravoval lékařské přístroje svým přátelům – lékařům, a někteří z těchto přátel mého otce, že mám jít studovat medicínu a že biologii se mohu věnovat i jako lékař. Nakonec jsem podlehl

jejich argumentům a podal jsem přihlášku na Fakultu všeobecného lékařství UK v Praze. To bylo na jaře 1969, v jednom z mála roků, kdy o přijetí na medicínu rozhodovaly pouze vědomosti a výsledek testů.

Otázka 2: Kdo z učitelů na fakultě na Tebe nejvíce zapůsobil a kdo měl na Tebe největší vliv?

Studoval jsem v letech 1969 až 1975. V té době byla na fakultě řada osobností, uznávaných odborníků a autorit. Byli samozřejmě i ti, kteří svých pozic dosáhli díky svým politickým postojům, ale na ty většina z nás, kteří jsme nastoupili na fakultu v roce 1969, pohlížela s despektem. Učitelem, který na mě nejvíce zapůsobil, byl profesor Blahoslav Bednář, který nesporně patřil k těm, kdo byli uznávanými osobnostmi. Prof. Bednář byl pro mě „prototypem“ univerzitního profesora – svým vystupováním, svými encyklopedickými znalostmi medicíny a svým zaujetím pro práci.

Otázka 3: Kdy jsi se rozhodl pro obor patologie? Kdy Tě začal zajímat trávicí trakt?

S mým rozhodnutím věnovat se patologii je to tak trochu podobně jako s mým rozhodováním pro studium medicíny. I tady jsou určité kořeny v mém dětství. Jak jsem už zmínil, můj otec měl několik přátel lékařů. Jedním z nich byl i tehdejší primář oddělení patologie okresní nemocnice v Pardubicích, MUDr. Miloslav Hub. S jeho rodinou jsme trávili řadu prázdnin, zimních i letních, a tak bylo vcelku přirozené, že primář Hub mě podporoval v mých přírodovědných zájmech. Od něj jsem také ve dvanácti letech dostal i první mikroskop – podle návodu z knihy „Udělej si sám“ – překližková konstrukce, objektiv s okulárem spojený tubusem a osvětlení pomocí zrcátka z dámské kabelky. Nedávno jsem tento mikroskop objevil na půdě mého rodného domu v Pardubicích. Primář Hub byl i jedním ze zmíněných lékařů, kteří mě přesvědčovali, abych šel studovat medicínu a hned po mém nástupu na fakultu se mi snažil pomáhat, například už při studiu anatomie jsem měl u něj na oddělení možnost detailního studia orgánů. Po absolvování základů patologie ve třetím ročníku medicíny jsem strávil část prázdnin na oddělení patologie v Pardubicích na brigádě jako pitevní sanitář; k tomuto rozhodnutí mě přiměla na prvním místě nutnost vydělat si peníze na nové lyže a také snaha ulehčit si studium patologie. Po pár týdnech jsem zvládl nejen práci sanitáře, ale naučil jsem se provést i celou pitvu. Po nástupu do čtvrtého ročníku (patologie tehdy byla třísemestrová), si toho, že prakticky v pitevně umím poněkud více

něž ostatní kolegové, všimnul při pitvních cvičeních náš tehdejší asistent, dnes profesor, Josef Stejskal a vyptal se mě, kde jsem k tomu přišel. Moje vysvětlení asistenta Stejskala zaujalo a rozhodl se, že informaci o svém poněkud atypickém studentovi předá profesor Bednářovi. A tak se stalo, že mi po úspěšném složení zkoušky z patologie profesor Bednář nabídl místo demonstrátora v Hlavově ústavu a po půl roce demonstrátorství, od začátku pátého ročníku studia, místo asistenta 4. třídy na 0,5 úvazku s tehdy závratným platem 960,- Kčs měsíčně. A pak už bylo zcela jasné, že i po promoci budu pokračovat jako patolog v Hlavově ústavu.

K patologii trávicího ústrojí mě přivedl profesor Bednář, ale zase tak trochu přes moji oblíbenou biologii. Stejně jako ostatní z několika mladých lékařů, kteří v té době do Hlavova ústavu nastoupili, jsem dostal za úkol věnovat se jedné speciální metodické oblasti, která mohla být v oboru patologie výzkumně používána. Na mě připadly tkáňové kultury. Po ročním zacvičování, většinou v pozdních odpoledních a večerních hodinách, v laboratoři Dr. Činátla v Ústavu hematologie a krevní transfuze jsem mohl začít s kultivací buněk v laboratoři, kterou jsem za podpory profesora Bednáře zařídil v Hlavově ústavu. Sotva se kultivace trochu rozběhly, nechal si mě prof. Bednář zavolat a sdělil mi, že bych se měl zabývat orgánovými kulturami nádorů tlustého střeva a že na II. interní klinice působí docent Šetka, který má zájem o spolupráci na tomto výzkumu. Odebral jsem se tedy na Karlovo náměstí na II. interní kliniku a tam jsem v gastroenterologické ambulanci v přízemí objevil usměvavého obrýleného muže s vousem, plného energie a nadšení pro klinickou i vědeckou práci – docenta Jaroslava Šetku. Tím byla nastartována naše dlouholetá spolupráce a z toho vyplynulo i moje zaměření na patologii trávicího ústrojí.

Otázka 4: Víme, že profesní zájmy se v průběhu života (a práce) vyvíjejí. Která oblast Tvého oboru Tě postupně zajímala? Když jsme spolupracovali, byly to střevní záněty a refluxní choroba jícnu, kam jsi zasáhl poměrně zásadním způsobem vytvořením klasifikace mikroskopické ezofagitidy a později prací o Barrettově jícnu. Co bylo dál?

Jako patolog jsem musel zvládnout bioptickou diagnostickou činnost v celém rozsahu, ale s ohledem na moje zaměření na gastroenterologii jsem se detailněji věnoval bioptické diagnostice v této oblasti. Již s Jaroslavem Šetkou jsme organizovali klinicko-patologické semináře a v této úzké spolupráci s gastroenterology pokračuji i v současnosti ve Fakultní nemocnici na Královských Vinohradech.

Z gastroenterologických témat jsem se zpočátku věnoval nádorům tlustého střeva; na toto téma je i moje kandidátská disertační práce. Později jsem se zaměřil na idiopatické střevní záněty, refluxní chorobu jícnu a na otázky vzniku Barrettova jícnu a histogenetických vztahů metaplastického intestinálního epitelu v oblasti gastroezofageální junkce. V posledních letech se věnuji problematice neuroendokrinních nádorů, nicméně předcházející témata jsem zcela neopustil a průběžně sleduji, co je zde nového.

Moje výzkumná činnost je po dlouhá léta úzce spojená s kultivací buněk tkání in vitro. Od orgánových kultur nádorů tlustého střeva jsem přešel k izolaci a charakterizaci buněk dalších nádorů kultivovaných in vitro, zabýval jsem se účinky různých látek na buňky kultivované in vitro, zejména problematikou neurotoxicity cytostatik. V současné době mě zajímá především in vitro izolace a charakterizace kmenových buněk „dospělých“ tkání, nenádorových i nádorů.

Otázka 5: Co se Ti daří a co nedaří na Tvém současném pracovišti?

Na mém současném pracovišti nejvíce oceňuji odbornému úroveň mých spolupracovníků, a to všech kategorií. Pocit, že se mohu plně spolehnout na své zástupce a na vrchní laborantku, je neocenitelný. K tomu, co se podařilo za deset let mého působení na současném pracovišti, určitě patří podstatné rozšíření a zkvalitnění výzkumné práce, včetně podstatného nárůstu počtu prací publikovaných našimi pracovníky. Podařilo se i významně vylepšit přístrojové vybavení a doplnit ústavní knihovnu o řadu recentních monografií. Největším problémem jsou zcela nevyhovující prostorové podmínky našeho ústavu.

Otázka 6: Mohu se Tě zeptat na Tvé pravidelné cesty do Itálie?

Mé cesty do Itálie úzce souvisejí s tkáňovými kulturami. Začátkem 90. let minulého století jsem se na jedné z mých prvních zahraničních cest setkal s profesorem Robertem Revoltellou, tehdy ředitelem Ústavu mutageneze a buněčné diferenciaci v Pise. Profesor Revoltella byl také předsedou italské společnosti tkáňových kultur. Nějak jsme si „padli do oka“, nejen blízkostí našeho výzkumného zaměření, ale i názorově. V roce 1992 jsem poprvé přednášel v jeho ústavu v Pise o neurotoxicitě cisplatiny v podmínkách in vitro. Naše pracovní kontakty vyústily v roce 2002 ve společný grantový projekt zaměřený na izolaci, in vitro expanzi a diferenciaci kmenových buněk, řešený v projektu česko-italské vědeckovýzkumné spolupráce. Tento projekt umožňoval mimo

jiné i každoroční dvoutýdenní výměnné pobyty, moje v laboratoři v Pise a prof. Revoltelly na mém pracovišti v Praze. Úzká pracovní spolupráce byla základem i osobního přátelství, které pokračuje dosud. Moje pracovní pobyty v Itálii patřily k nejpříjemnějším obdobím daného roku. Pracovní doba od devíti hodin, přes den možnost v klidu hodnotit výsledky experimentů a sepisovat publikace a příjemné večery u italského vína a italských specialit, co více si přát?

Otázka 7: Co Tě na současné medicíně nejvíc zajímá?

Jako patolog se zajímám především o strukturální změny buněk, tkání a orgánů související s chorobnými stavy a o příčiny a vývoj těchto změn. Při dnešním celosvětovém nadšení pro molekulární biologii, jejíž sofistikované metody umožnily detailní poznání molekulárních procesů odehrávajících se v buňkách, zůstávají tak trochu stranou děje na buněčné úrovni. Díky tomu že já s těmi buňkami žiji po celou dobu své profesní kariéry, zajímají mě právě buněčné interakce a změny chování buněk a odchylky jejich fenotypu související se změnami tkáňového prostředí, ke kterým dochází v průběhu chorobných procesů. Je zřejmé, že buňky, jak v podmínkách in vitro, tak v organismu, spolu komunikují a za normálních okolností dodržují jakási „pravidla hry“. Za patologických stavů je fascinující snaha o zachování nebo obnovení integrity tkáně, zprostředkovaná různými reparačními mechanismy, kde mimořádně významnou roli hraje aktivace kmenových (progenitorových) buněk. Bližší poznání hierarchického uspořádání těchto buněk a změn jejich chování a diferenciací ve vztahu ke změnám tkáňového prostředí bude určitě významným příspěvkem k vysvětlení strukturálních i funkčních změn tkáně za patologických stavů.

Otázka 8: Co Tě na současné medicíně nejvíc udivuje?

Mohu konstatovat, že ve svém věku se už nedivím skoro ničemu. Spíše mě na současné medicíně některé věci vadí. Na prvním místě mi vadí současná orientace na peníze. Medicína je krásná, pokud je vědou biologickou. Pokud se medicína stává vědou ekonomickou, výrazně jí ubývá na kráse. Tím nechci říct, že si lékaři nezaslouží odpovídající ocenění své práce nebo že by se neměly pořizovat nové přístroje nebo léky. Jen je často příliš velký důraz kladen na to, kolik se utratilo a kolik se má ušetřit, bez zájmu o to, jaká je péče o nemocné a jak se léčí. K negativním jevům patří i soustavné rozšiřování administrativy. Zdravotnická zařízení absolvují povinné akreditace, na kterých se úspěšně živí řada soukromých firem. Akreditované pracoviště nadále

provozuje svoji původní činnost, ale s horou papírů. Nedávno jsem se setkal s případem mladého pacienta, který po ročním vyšetřování a léčení v několika zdravotnických pracovištích zemřel. Jednou z dominujících součástí zdravotnické dokumentace byly „informované souhlasy“. Při studiu dokumentace jsem měl občas takový pocit, že příslušný lékař se soustředil více na správné vyplnění formuláře tohoto „souhlasu“, než na přemýšlení o pacientově nemoci.

Dále mi vadí, že se v současné „vyspělé“ společnosti i ze současné v medicíny vytrácí biologický základ člověka. Člověk už není brán jako součást živé přírody, je vyčleňován kamsi mimo, i když základní životní procesy probíhající v člověku jsou buď identické, nebo velmi blízké jiným živočišným druhům. S tím souvisí i přístup některých lékařů, beroucích nemoc převážně jako technický a ne jako biologický a sociální problém.

Otázka 9: Jakým směrem se bude ubírat Tvůj obor?

Směry vývoje je vždy obtížné předpovídat. Karel Klostermann předpovídá v předmluvě k románu Kam spějí děti budoucnost německých obyvatel Šumavy. Tato předmluva byla sepsána v březnu 1914 a je z ní zcela evidentní, že v té době nebylo ani zdání, že za několik měsíců by mohla vypuknout První světová válka. Pokud se bude vývoj v diagnostické patologii ubírat dosavadním směrem, bude zřejmě větší důraz kladen na molekulárně biologické metody, především pro přesnější charakterizaci nádorů. Je možné, že budou pokračovat snahy o počítačové hodnocení histologických preparátů, i když dosavadní zkušenosti nejsou zcela povzbudivé.

Otázka 10: Víím, že máš i mimomedicínské široké zájmy, je možno se o nich něco dozvědět?

Na tuto otázku mohu odpovědět stručně: kultura, sport, pobyt v přírodě, pokud to jde. Rád vykonávám práce, které „jsou vidět“, takže určité zvelebování chalupy na Šumavě. Od dětství mám rád knihy, které čtu, hromadím a nikdy nevyhazuji. V posledních letech jsem začal intenzivně číst knihy z druhé poloviny 19. a začátku 20. století. Díky tomu, že se jedná o příběhy realistické, žádnou „science fiction“, je možné se z těchto knih dopátrat určitého vysvětlení jinak nepochopitelných zvrátů v průběhu 20. století. A také je možné zjistit, že řada věcí, které se odehrávají dnes, se odehrála i v minulosti, ale lidé jsou prostě nepoučitelní. Například krachy bank vzniklých „na vodě“, podobné krachům „kampeliček“ před patnácti lety, jsou zaznamenány v druhé polovině 19. století. Kdyby současní „drobní vkladatelé“ četli romány z 19. století, určitě by do „kampeliček“

neinvestovali a o své peníze by nepřišli. Podstatný rozdíl je v tom, že v 19. století nikoho z podvedených investorů ani ve snu nenapadlo, že by mohl žádat nějaké odškodné od státu, zatímco v dnešní době se tito lidé cítí ukřivdění, že jim stát jejich pochybnou investici neuhradí.

Otázka 11: Co se Ti ve Tvém oboru podařilo, čeho si nejvíc ceníš?

Co se mi v mém oboru podařilo, to nechám na hodnocení někoho jiného. Určitě jsem se snažil pokračovat v tradicích Hlavova ústavu. Před několika lety se mi dostala do rukou inaugurační přednáška profesora Šikla, který patologii charakterizuje jako odvětví biologie s tím, že životní děje za normálního stavu studuje biologie v užším slova smyslu – orthobiologie a životní děje za chorobného (patologického) stavu studuje patologie (pathobiologie). Jak vyplývá z toho, co jsem už uvedl, to biologické pojetí mého oboru mě provází stále. Mám určité uspokojení z toho, že se jsem několik mých mladších kolegů dovedl k úspěšné obhajobě doktorské práce. A teď to asi bude tak trochu znít jako vyjádření pro gastroenterologický časopis, ale opravdu si cením mých blízkých pracovních a přátelských vztahů s gastroenterology, mezi kterými jsem měl možnost poznat řadu skvělých osobností, příjemných a vzdělaných lidí.

Otázka 12: Máš nějaké přání, které Ti můžeme splnit?

Zachovejte mi svou přízeň a své přátelství.

Vážený příteli Václave, odpověď je bezesporu kladná, ale s podmínkou vzájemnosti!

Za upřímné odpovědi děkuje

Karel Lukáš.

PS A po těch mnoha letech musím potvrdit, že měl Jaroslav Šetka pravdu, ten Mandys je dobrej!